

Nederlandse overheden bezitten 190.000 hectare landbouwgrond

Paul Peter Kuiper en Frank Harleman (Kadaster)
Jop Woltjer en Martien Voskuilen (Wageningen Economic Research)

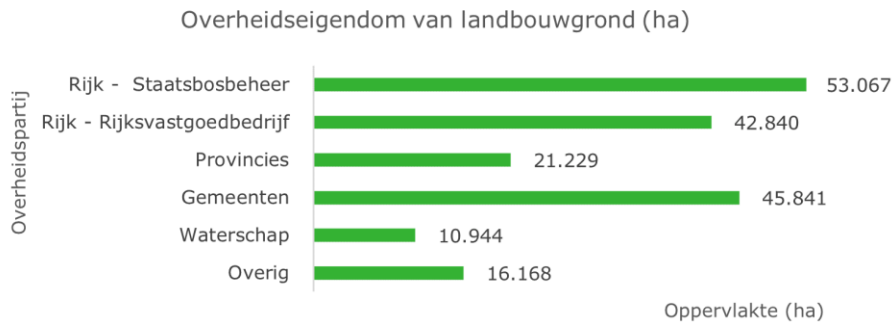
Eind 2023 is 190.000 hectare landbouwgrond in eigendom van de Nederlandse overheden, waarvan 46.000 hectare van gemeenten, 43.000 van het Rijksvastgoedbedrijf en 21.000 hectare in bezit van de provincies. Staatsbosbeheer is de grootste bezitter van landbouwgrond met 53.000 hectare, maar een groot deel van deze grond heeft in de eerste plaats een natuurfunctie met agrarisch medegebruik.

Voor het realiseren van uiteenlopende maatschappelijke opgaven zoals woningbouw, natuurontwikkeling en waterberging zoeken overheden naar geschikte locaties in het landelijk gebied. Ze zetten voor de uitvoering van deze en andere opgaven hun landbouwgrond in en vormen deze om naar nieuwe functies. In dit themabericht zoomen we in op de landbouwgrond die overheden in eigendom hebben. Hoe groot is de grondpositie van verschillende overheden? En waar ligt deze grond?

Staatsbosbeheer bezit meeste landbouwgrond

Eind 2023 bezitten de overheden in Nederland samen ruim 190.000 hectare landbouwgrond (figuur 1). Dat is 11% van het totale areaal landbouwgrond in Nederland. Staatsbosbeheer is met 53.000 hectare de organisatie met het grootste areaal landbouwgrond, maar veel van deze grond heeft in de eerste plaats een natuurfunctie met agrarisch medegebruik. De gemeenten en het Rijksvastgoedbedrijf bezitten eveneens aanzienlijke hoeveelheden landbouwgrond, respectievelijk 46.000 en 43.000 hectare. De provincies en waterschappen volgen op enige afstand met respectievelijk 21.000 en 11.000 hectare landbouwgrond in eigendom. Een deel van de grond van de waterschappen bestaat uit dijken die, naast de waterkerende functie, een agrarische functie hebben in de vorm van begrazing.

Tot de categorie 'Overig' behoren naast diverse rijksorganisaties, zoals het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat en het ministerie van Defensie, drinkwaterbedrijven en Kampereiland Vastgoed NV.

Figuur 1 Overheidseigendom (hectare) landbouwgrond, 1 november 2023

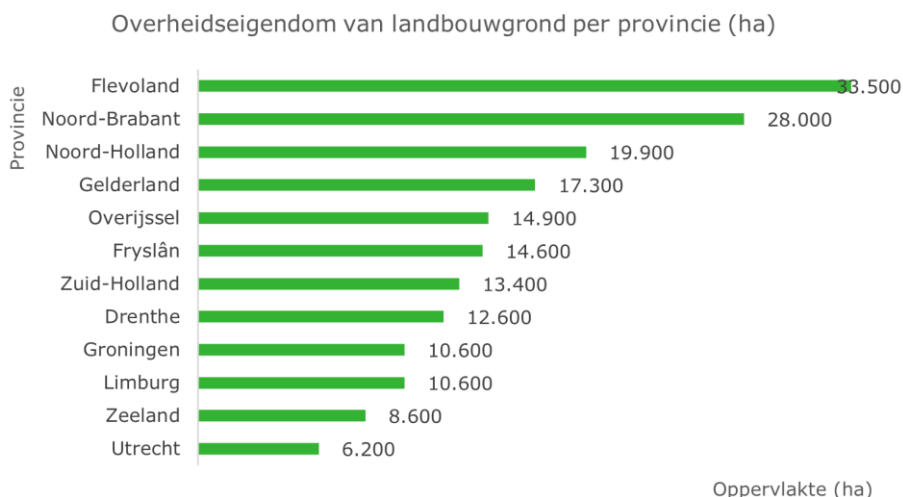
Bron: Kadaster (BRK) en RVO (gewaspercelen 2022).

[Open toegankelijk ods-document met data van figuur 1](#)

Een deel van de landbouwgrond die in bezit is van de verschillende overheden zal uiteindelijk een andere bestemming krijgen, bijvoorbeeld voor wonen, werken en natuur. Tot die tijd blijft de grond doorgaans in agrarisch gebruik, en bij omvorming naar natuur is in sommige gevallen agrarisch medegebruik mogelijk.

Bijna 40% van landbouwgrond in Flevoland in overheidshanden

De provincie Flevoland heeft een totaal landbouwareaal van bijna 88.000 hectare, waarvan maar liefst ruim 33.000 hectare, ofwel 38%, in eigendom is van de verschillende overheden (figuur 2 en 3). Deze uitzonderlijke situatie is ontstaan doordat na de inpoldering van de IJsselmeerpolders een deel van het nieuwe land eigendom is gebleven van de verantwoordelijke rijksdiensten. Op dit moment bezit het Rijksvastgoedbedrijf in de provincie Flevoland ruim 28.000 hectare. Dat is 85% van alle overheidsgrond en 32% van het totale landbouwareaal in deze provincie. In figuur 4 is de spreiding van het bezit van landbouwgronden van het Rijksvastgoedbedrijf weergegeven in een zogenaamde *heatmap*. De heatmap vertaalt de locaties van het landbouwgrondbezit naar kleurintensiteiten op een kaart van Nederland. Hoe intenser de kleur (hier in de volgorde blauw-rood-geel), des te meer grond in bezit is van het Rijksvastgoedbedrijf.

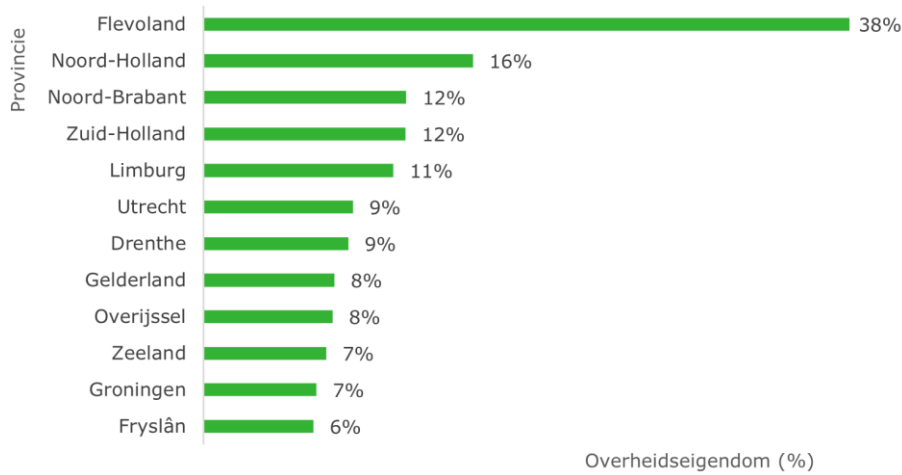

Figuur 2 Overheidseigendom (hectare) landbouwgrond naar provincie, 1 november 2023

Bron: Kadaster (BRK) en RVO (gewaspercelen 2022).

[Open toegankelijk ods-document met data van figuur 2](#)

Overheidseigendom van landbouwgrond per provincie (%)

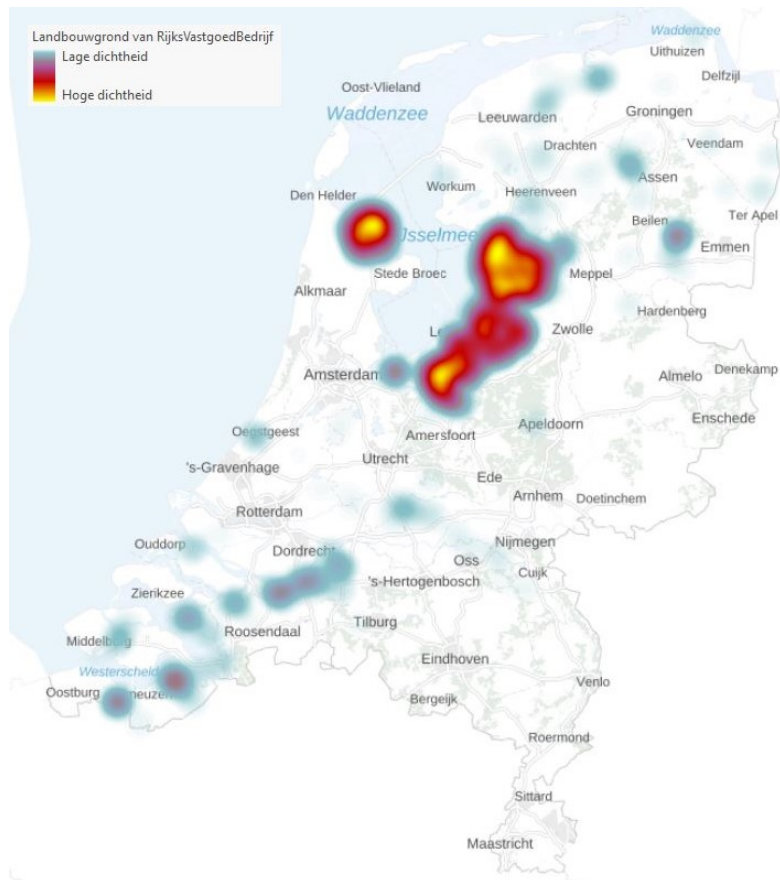

Figuur 3 Overheidseigendom (%) landbouwgrond naar provincie, 1 november 2023

Bron: Kadaster (BRK) en RVO (gewaspercelen 2022).

[Open toegankelijk ods-document met data van figuur 3](#)

Ook in de oudste IJsselmeerpolder, de Wieringermeerpolder in de provincie Noord-Holland, is nog veel grond in bezit van het Rijksvastgoedbedrijf (figuur 4). Hierdoor is in deze provincie het percentage landbouwgrond in eigendom van de overheid hoger dan gemiddeld, namelijk 16% (figuur 3).

Figuur 4 Heatmap eigendom landbouwgrond Rijksvastgoedbedrijf, 1 november 2023

Bron: Kadaster (BRK) en RVO (gewaspercelen 2022).

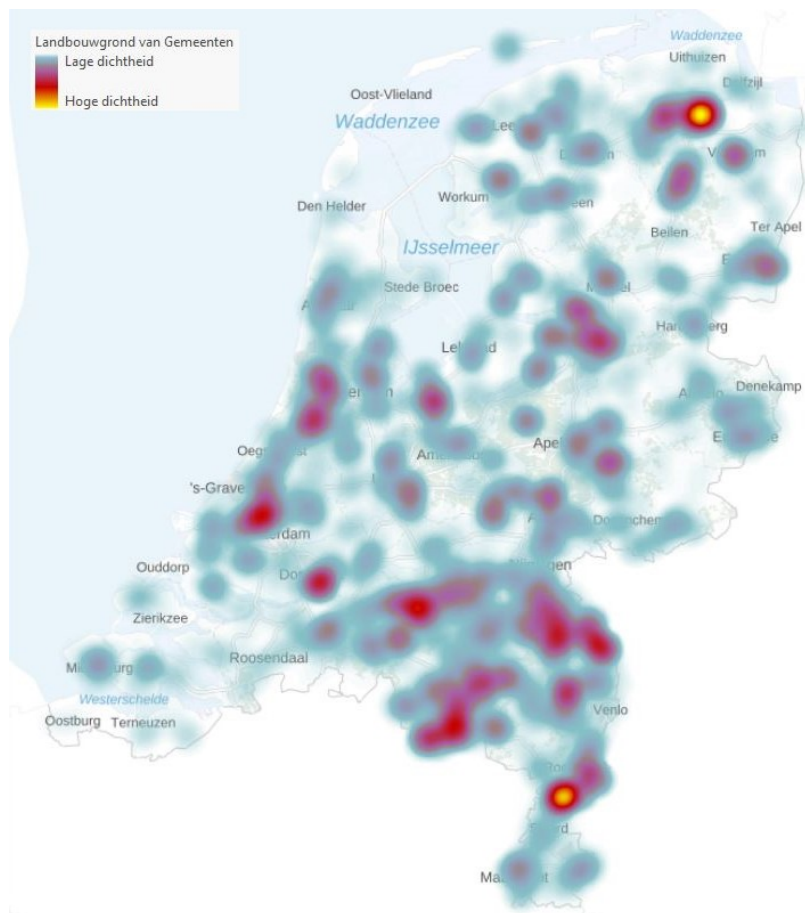
De provincies Limburg, Zuid-Holland en Noord-Brabant behoren met 11% tot 12% overheidsaandeel tot de middencategorie. De noordelijke en oostelijke provincies en Zeeland hebben een lager overheidsaandeel in de landbouwgrond, tussen 6% en 9%.

In de provincie Noord-Brabant heeft de overheid – na de provincie Flevoland – het grootste areaal landbouwgrond in bezit, 28.000 hectare wat neerkomt op 12% van het areaal landbouwgrond in deze provincie. Maar Noord-Brabant is wel de provincie met het grootste landbouwareaal (234.000 hectare). In de provincie Utrecht is slechts 6.200 hectare landbouwgrond in overheidshanden, maar dat is dan ook de provincie met het kleinste areaal landbouwgrond (bijna 71.000 hectare).

Gemeenten bezitten 46.000 hectare landbouwgrond

Diverse overheidsorganisaties hebben een rol in het realiseren van maatschappelijke opgaven, zoals woningbouw en natuur. Deze opgaven zijn vaak regionaal van aard en de verschillende overheden vervullen hun rol op een eigen manier in. Zo valt de forse grondpositie van gemeentelijke overheden in de provincies Limburg en Noord-Brabant op. Van alle landbouwgrond van overheden is hier respectievelijk 53% en 41% van gemeenten.

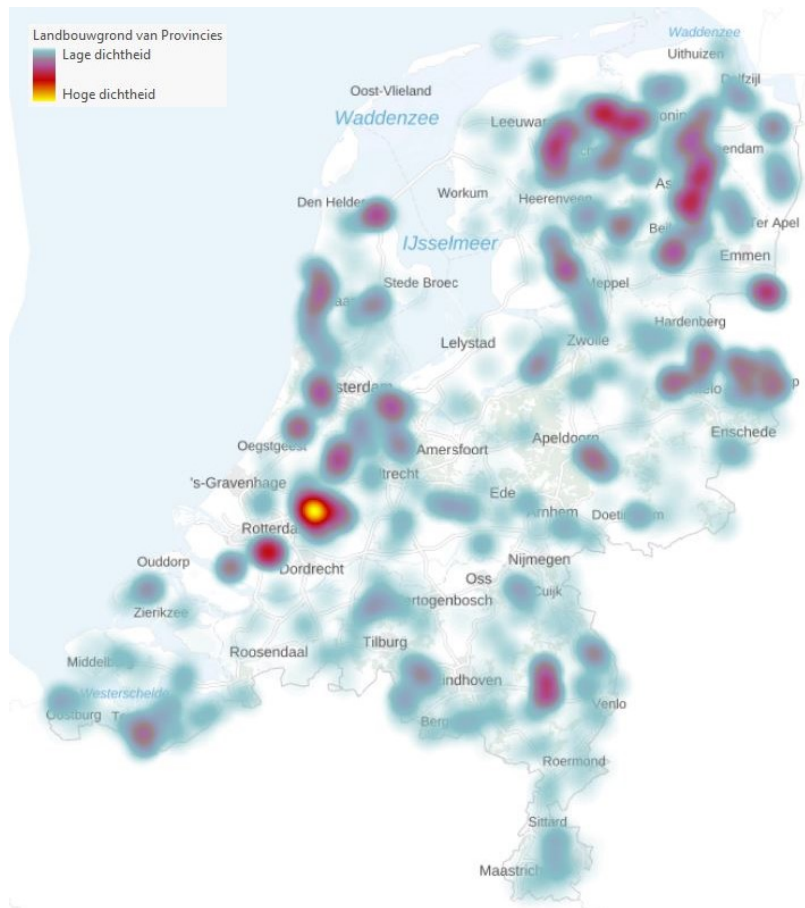
Het gemeentelijke eigendom is niet gelijkmatig over de provincies verdeeld (figuur 5) en is deels te relateren aan beoogde nieuwbouwlocaties, bijvoorbeeld in Eindhoven, Den Bosch, Rotterdam, Zwolle en Groningen. Of aan andersoortige ontwikkelingen, zoals een energiepark in de gemeente Bergen (L.), en natuurontwikkeling in bijvoorbeeld de gemeenten Dordrecht en Nieuwkoop.

Figuur 5 Heatmap eigendom landbouwgrond gemeenten, 1 november 2023
Bron: Kadaster (BRK) en RVO (gewaspercelen 2022).

Provincies bezitten 21.000 hectare landbouwgrond

Ook provincies voeren een actief grondbeleid. Deze rol hangt samen met natuurrealisatie, bijvoorbeeld in de Krimpenerwaard, Buitenland van Rhoon, Drentse Aa-gebied en diverse gebieden in Twente, en met verbetering van de provinciale infrastructuur (figuur 6). Echter, de provinciale overheid heeft in geen enkele provincie meer dan 20% van het totaal areaal landbouwgronden in bezit. De provincie Flevoland heeft verreweg de kleinste oppervlakte landbouwgrond (nog geen 150 hectare) in de boeken staan, terwijl de provincies Drenthe, Overijssel, Noord- en Zuid-Holland, Noord-Brabant ieder tussen de 2.400 en 2.700 hectare bezitten. Het eigendom van landbouwgrond in de overige provincies varieert tussen de 700 en de 2.000 hectare.

Figuur 6 Heatmap eigendom landbouwgrond provincies, 1 november 2023
Bron: Kadaster (BRK) en RVO (gewaspercelen 2022).

Verantwoording

Dit themabericht is gebaseerd op de combinatie van een selectie van overheids-eigendommen uit de Basisregistratie Kadaster en een selectie van landbouwgrond uit de Basisregistratie Percelen van de RVO.

Selectie overheidseigendom

- Selectie op basis van de Basisregistratie Kadaster (BRK) met peildatum 1 november 2023.
- Code BRK 'publiekrechtelijke rechtspersoon', aangevuld met een handmatige selectie van een aantal bv's en nv's waarvan het eigendom bij de overheden ligt en die relatief veel agrarische grond in 'eigendom' hebben. Specifiek gaat dit over drinkwaterbedrijven, NS en ProRail en bijvoorbeeld Kampereiland Vastgoed NV.
- Zakelijk recht is 'eigendom' eventueel belast met een recht van opstal, erfpacht, beklemrecht of een combinatie daarvan.

Selectie landbouwgrond

- Selectie landbouwgrond op basis van de Basisregistratie Percelen van de RVO met peiljaar 2022.
- Hieruit is de agrarisch gebruikte grond geselecteerd (bos, natuur en landschapselementen zijn uitgesloten).

De kaartselecties van het overheidseigendom en de landbouwgrond zijn in een GIS-analyse met elkaar gecombineerd waarbij de volgende criteria worden toegepast:

- Alle kadastrale percelen die voor minder dan 25% van de oppervlakte door landbouwgrond zijn bedekt, zijn uitgesloten.
- Alle kadastrale percelen die op basis van de kadastrale cultuuraanduiding als weg, water en waterwerk zijn getypeerd, zijn verwijderd.
- Alle kadastrale percelen kleiner dan 2.500m² zijn uitgesloten.

Disclaimer bij gebruik heatmaps

De heatmaps kunnen niet onderling worden vergeleken; het primaire doel van een heatmap is de spreiding van het eigendom van landbouwgrond van één overheidspartij weer te geven.

Meer informatie

Dr. P.J. Woltjer, senior onderzoeker
T +31 (0)70 3358 155
E jop.woltjer@wur.nl
www.wur.nl/economic-research

Januari 2024